Nefsini Bilen Rabbini Bilir Sözünün Anlamı

Şeyh Abdullah b. Abdilazîz b. Akîl el-Hanbelî rahimehullah'a soruldu:
Soru: Hocaların ağzından: «Nefsini bilen rabbini bilir.» diye bir hadîs duydum. Bu hadîs sahîh midir? Tahrîc eden kimdir? Ma'nâsı nedir?
Cevap: Bu, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e merfû' bir hadîs değildir. Sadece isrâîlî bir rivâyettir. Anlamı ise sahîhtir. «Nefsini bil ki rabbini bilesin.» lafzı ile de rivâyet edilmiştir.
İbnu'l-Kayyım rahimehullah şöyle der: 'Bunun hakkında üç te'vîl vardır:
Birincisi: Kim nefsini zayıflıkla bilip tanırsa rabbini kuvvet ile bilip tanır, nefsini acz ile bilip tanırsa rabbini kudret ile bilip tanır, nefsini zillet ile bilip tanırsa rabbini izzet ile bilip tanır, nefsini cehâletle bilip tanırsa rabbini ilim ile bilip tanır, şüphesiz Allah mutlak kemâli, hamdi, senâyı, yüceliği, zenginliği kendine has kılmıştır. Kul ise fakîr, eksik, muhtaçtır. Kulun, kusurunu, zilletini, zaafını bilmesi arttıkça rabbini kemâl sıfatlarıyla bilmesi de artar.
İkinci te'vîl: Her kim nefsine ve onda bulunan kuvvet, irâde, kelâm, meşîet, hayat gibi övgüye değer özelliklere bakarsa bunları lutfedip bağışlayan ve kendisinde yaratan zâtın bu övgüye değer vasıflara daha evlâ olarak sahip olduğunu bilir. Kemâli lutfedip bağışlayan kemâle daha çok hak sahibidir. Kul, hayat sahibi, konuşan, işiten, gören, irâde sahibi, âlim ve ihtiyârıyla yapıp eden olur da onu yaratıp var eden nasıl daha evlâ olarak bunlara sahip olmaz? Bu imkânsızlıkların en büyüğü değil midir? Bilakis kulu mütekellim yapanın mütekellim olması daha evlâdır. Onu hayat sahibi, alîm, işiten, gören, fâil, kâdir yapanın böyle olması daha evlâdır. Birinci te'vîl zıdlık bâbındandır, ikinci te'vîl ise evleviyye bâbındandır.
Üçüncü te'vîl: Bunun nefiy bâbından olduğudur. Yani, nefsin sana her şeyden daha yakın olduğu hâlde nefsini bile bilmiyorken, onun hakîkatini, mâhiyetini ve keyfiyyetini tanımıyorken nasıl rabbini ve sıfatlarının keyfiyyetini bilebilirsin.
Allah daha iyi bilir.
Fetâvâ İbn Akîl (1/61)